

Отже, будь-який спосіб можна розглядати як засіб, але не будь-який засіб є способом. Наприклад, судовий порядок розгляду цивільних спорів є як засобом, так і способом, що забезпечують захист порушеного суб'єктивного права. Водночас санкцію, передбачену правовою нормою за порушення цивільного законодавства, ніяк не можна вважати способом, хоча засобом, що забезпечує здійснення цивільних прав, вона, без сумніву, є.

У літературі зустрічаємо позиції відповідно до якої гарантія є умовою. При цьому, поняття «умови» також має декілька змістовних значень: 1) обставини, від яких будь-що залежить, які що-небудь визначають; 2) сфера, у якій відбувається діяльність; 3) правила, встановлені у тій чи іншій сфері життя, діяльності; 4) статті, пункти договору, що передбачають певні дії його сторін [13, с. 130].

Враховуючи запропоновані визначення, слід зазначити, що в усіх цих значеннях умови можуть виступати як гарантії цивільних прав у праві. Так, захист майнових прав акціонерів (правова гарантія) є обставиною, від якої залежить реалізація корпоративних прав: вимоги до статутного капіталу акціонерного товариства (економічна гарантія) – умови, які надають можливість кредиторам захистити свої інтереси; недопустимість відмови від виконання зобов'язання в односторонньому порядку – є умовою, яка вказує на неминуче здійснення зобов'язання, і є гарантією для кредитора.

Деякі з умов можна розглядати і як засоби чи способи забезпечення певного процесу або явища. У цьому разі поняття «умови» перекривається поняттям «засоби» і «способи». Отже, у широкому розумінні поняття гарантії може охоплювати всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, що спрямовані на справжню реалізацію цивільних прав, на усунення можливих причин та перешкод їх неповного або неналежного здійснення і захист прав від порушень. Хоча ці фактори різноманітні, але стосовно процесу реалізації цивільних прав фізичних осіб вони виступають як умови, засоби, способи, прийоми та методи.

Різні підходи до визначення «гарантії» обумовлені як правило сферою застосування даного поняття, практично у всіх галузях права ми зустрічаємо термін «гарантія» та для кожної галузі «гарантія» має свій зміст.

В теорії держави і права питання гарантії прав громадян та інших учасників правовідносин досліджені досить детально. Велика увага приділяється цьому питанню в загальнотеоретичних правових працях, а саме – у працях з міжнародного, конституційного, трудового права. Ці галузі права, окрім поняття гарантії, містять їх класифікацію, ознаки і види гарантії правового статусу особи.

Проте серед фахівців в сфері цивільного права увага сутності, класифікації гарантії цивільних прав учасників цивільних правовідносин приділяється, на наш погляд, недостатньо. Таке положення може бути пов'язане з приділенням дослідниками більшої уваги практичним проблемам реалізації норм цивільного права на шкоду теоретичним основам цивільно-правових норм, які нерідко розглядаються лише поверхнево. Між тим, проблема щодо гарантованості цивільних прав виникла з часу загострення полеміки навколо дуальності права – його об'єктивної та суб'єктивної сутності.

Гарантії відіграють значну роль у будь-якій галузі права, що регулює суб'єктивні права. Без гарантованості суб'єктивних прав складно говорити про повне, вільне і забезпечувальне користування такими правами. І вже, тим більше вторинними стають питання практичного користування суб'єкта своїми правами. Усе вищесказане може бути рівно застосовано як до цивільного права в цілому, так і до його окремих інститутів.

Поряд з цим, слід констатувати, про наявність поряд з юридичними (правовими) гарантіями – економічних, політичних, організаційно-правових гарантії. Однак дане дослідження пов'язане із загальнотеоретичним аналізом сутності саме юридичних гарантії, які будуть розглядатися безпосередньо в зв'язку із самим об'єктом гарантування (цивільними суб'єктивними правами фізичної особи).

У науковій правовій літературі питання про поняття і систему юридичних гарантії розглядається з різних точок зору. Так, В. М. Чхіквадзе під юридичними гарантіями розуміє розгорнуту систему інститутів і норм матеріального і процесуального права [14, с. 264 – 267]. На думку П. М. Рабіновича, під юридичними гарантіями слід розуміти норми права і засновану на них правозастосовчу діяльність, індивідуальні юридичні акти, в яких ця діяльність фіксується [15, с. 237].

Л. Д. Воєводін відмічає, що гарантії – це той надійний міст, який забезпечує необхідний в засадах правового статусу особи перехід від загального до окремого, від прокламованої в законі можливості до дійсності. Для формування юридичного і фактичного положення конкретної особи потрібні сприятливі умови та ефективні засоби, а це і є гарантії. Він пропонує під гарантіями розуміти умови і засоби, що забезпечують фактичну реалізацію і усебічну охорону прав і свобод усіх і кожного.

Крім того, під «умовами» розуміється створення сприятливої обстановки для користування основними правами і свободами і виконання зобов'язань, а під «засобами» – інструмент органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, самих громадян у боротьбі за належне здійснення основних прав і

свобод, а під юридичними гарантіями – ті правові засоби і способи, за допомогою яких в суспільстві забезпечується громадянам реалізація їх прав і свобод [16, с. 221 – 229].

С. С. Алексєєв звертає увагу на використання в текстах закону трьох видів термінів: а) загально-вживаних; б) спеціально-технічних; в) спеціально-юридичних, тобто що мають особливий юридичний зміст [17, с. 107]. Попри те, що термін «гарантія» дуже часто вживається у буденному житті, слід все ж визнати властивий цьому терміну особливий юридичний сенс. Хоча нерідкі випадки, коли термін «гарантія (гарантувати)» застосовується в законодавстві і в договорах не в цьому його значенні або взагалі не несе ніякого правового навантаження і залишається лише красивою назвою, що породжує марні очікування [18, с. 32].

У свою чергу, англійські правознавці розрізняють поняття «security» і «guarantee» – «забезпечення» і «гарантія», при цьому забезпечення – це титул відносно власності боржника, що надає кредиторіві право отримати задоволення з вартості відповідної власності, при невиконанні боржником свого зобов'язання.

І. Л. Бородин [19, с. 53] та інші, відстоюють позицію отождолення термінів «забезпечення» та «гарантії», спираючись на етимологію понять, так як «гарантія» означає запоруку, умову, що забезпечує що-небудь.

Т. М. Заворотченко, [20, с. 13] вказує на відмежування даних категорій, визначаючи, що поняття «правовий механізм забезпечення прав» є більш широким поняттям, де однією із складових є гарантії.

О. Ф. Скакун під «гарантією» розглядає систему соціально-економічних, моральних, політичних, юридичних умов, засобів та способів, які забезпечують їх фактичну реалізацію, охорону та надійний захист [21, с. 125].

Розкриваючи суть юридичних гарантії, С. Н. Братусь звертає увагу на те, що «юридичні гарантії знаходяться як в самих правових нормах, що мають на меті регулювання шляхом встановлення прав і обов'язків суспільних правовідносин, так і в тих нормах, у рамках яких здійснюється юрисдикція при порушенні цих обов'язків і тим самим забезпечується за допомогою державного примусу реалізація матеріального суб'єктивного права і виконання порушеного або нового обов'язку» [22, с. 91].

Під цивільно-правовою гарантією Ю. Є. Туктарков, розуміє ініціативну поведінку, яка залежить від розсуду майново-самостійних, рівних учасників цивільного обігу, яка має місце, прямо або опосередковано з приводу матеріальних благ, та є реалізацією цивільних прав і обов'язків (засоби цивільний-правового гарантування),

створює реальність цивільних прав і обов'язків (об'єкту цивільний-правового гарантування) [23, с. 112 – 117].

Деякі автори висловлюють думку, що до числа юридичних гарантії слід включити закріплені нормами права засоби нагляду і контролю для виявлення випадків правопорушень; заходи правового захисту; заходи юридичної відповідальності; застережні заходи та інші правоохоронні заходи; процесуальні форми охорони прав; заходи профілактики і попередження правопорушень.

На думку О. В. Савенкова, Ю. Е. Туктаркова визначення поняття лише через «забезпечення» порушує закон тотожності. «Забезпечення» і «гарантування» співвідносяться як рід і вид: вони наділені спільним ознаками – мають дієву природу і характеризують форму залежності, і саме таку, через яку одне явище впливає на інше. Але, якщо забезпечення охоплює весь спектр позитивного впливу, то гарантії – лише те, що необхідно, тобто за відсутності того, що гарантується, останнє не виникає, не здійснюється, стає нереальним. При цьому, забезпечення здійснюється шляхом створення забезпечувальних умов, тоді як гарантування – створенням гарантії. Таким чином, «гарантія» і «забезпечення» не мають загальної ознаки, що дозволяє визначити одне через інше [24, с. 83 – 91].

Отже, розглядаючи ці дві правові категорії, слід врахувати, що гарантія – це вид забезпечувальних умов, а остання – це те, від чого залежить обумовлене. Ознака «забезпечення» характеризує призначення, спрямованість – зробити забезпеченим. «Умову» артикулює зв'язок: «гарантія – що гарантується», більш того, характер зв'язку – необхідність одного для іншого. Додаткова ознака «успіх чого-небудь» ще більш уточнює зміст відображаючи позитивну спрямованість цього зв'язку.

Не можна сутність гарантування з'ясувати через категорію забезпеченості. Незважаючи на спільні ознаки даних категорій, слід враховувати спрямування гарантії. Так, гарантування можливе в разі реальності того, що гарантується. При наявності договору купівлі продажу існує гарантія, навіть, якщо вона не буде визначена в договорі, гарантія існує в силу закону, але дієвою вона буде лише в разі реального виконання умов договору, як з боку продавця так і з боку покупця.

Досліджуючи правову категорію «юридична гарантія», поряд із загальним вченням про гарантії та їх характерні особливості, зроблено висновок, що цивільно-правові гарантії не є якісно новим утворенням в системі права, але, враховуючи проблеми, які існують навколо дуальності права – його об'єктивної та суб'єктивної сутності – цивільно-правові гарантії, повинні розглядатися як правові умови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Современный словарь иностранных слов. — 2-е изд., стереотип. — М. : Рус. яз., 1999.
2. Большая Советская Энциклопедия: В. 30 т. / Гл. ред. А.М. Прохоров. — 3-е изд. — М. : Советская Энциклопедия, 1969-1978. Т. 8: ДЕБИТОР-ЕВКАЛИПТ. — 1972. — 592 с.
3. Бирюкова Л.А. Банковские гарантии: теория и практика / Л. Бирюкова. — М. : Спарк, 2004. — 159 с.
4. Юридический энциклопедический словарь. / Ред. кол. : А.Я. Сухарев (гл. ред.) и др. — М. : Сов. энциклопедия, 1984. — 415 с.
5. Энциклопедический юридический словарь. В. Н. Додонов [и др.]; ред. В. Е. Крутских. — М. : Инфра-М, 1998. — 368 с.
6. Юридический энциклопедический словарь : Ред. А.Я. Сухарев. — 2-е изд. — М. : Сов. энциклопедия, 1987. — 528с.
7. Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия / М.Ю. Тихомиров. — Издание третье, доп. и перераб. — М. : Юринформцентр, 1995. — 365 с.
8. Новий тлумачний словник української мови. В 4 т. Т.1. А-Є : уклад.: В.В. Яременко О.М. Сліпущко. — К. : Аконіт. 2000. (Нові словники)
9. Мицкевич А.В. О гарантиях прав и свобод советских граждан в общенародном социалистическом государстве / А.В. Мицкевич // Сов. гос. и право. — 1963. — № 8. — С. 21-25.
10. Витрук Н.В. О юридических средствах обеспечения реализации и охраны советских граждан / Н.В. Витрук // Правоведение. — 1964. — № 4. — С. 26-30.
11. Советское государственное право / Под ред. А.И. Лепешкина. — М., 1971. — 468 с.
12. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. — М., 1953. — 840 с.
13. Пересунько В.С. Юридичні гарантії при укладенні трудового договору : дис. канд. юрид. наук / В.С. Пересунько. — Харків, 2000. — 185 с.
14. Чхиквадзе В.М. Социалистический гуманизм и права человека / В. Чхиквадзе. — М. : Наука, 1978. — 303 с.
15. Рабинович П.М. Упрочение законности — закономерность социализма / П. Рабинович. — Л. : Вища школа, 1975. — 260 с.
16. Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России / Л. Воеводин : учебн. пособ. — М. : НОРМА, 1997. — 304 с.
17. Алексеев С.С. Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования / С.С. Алексеев. — М. : Статут, 1999.
18. Садиков О. Н. Гарантийные обязательства в гражданском праве / О. Садиков // Хозяйство и право. — 2004. — № 9. — С. 32-39.
19. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Тетяна Миколаївна Заворотченко. — К., 2002. — 19 с.
20. Скакун О.Ф. Теория государства и права / О. Скакун. — Харьков : Консум; Ун — т внутр. дел, 2000. — 704 с.
21. Нам К. Сущность гарантийных обязательств в договоре купли-продажи / К. Нам // Хозяйство и право. — 1997. — № 9. — С. 38-42.
22. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность. (Очерк теории) / С.Н. Кудрявцев, В.Н. Кудрявцев. — М., 1978. — 354 с.
23. Туктаров Ю.Е. Понятие и особенности гражданско — правовых гарантий / Ю.Е. Туктаров // Журнал российского права. — 1999. — № 10. — С. 112-117.
24. Савенкова О.В. Понятие и особенности гражданско-правовых гарантий / О.В. Савенкова, Ю.Е. Туктаров // Известия вузов (Серия «Правоведение»). — 1999. — № 3. — С. 83-91.

АНОТАЦІЯ

Крисань Т.Є. Теоретико-правова характеристика категорії «юридична гарантія»: загальнотеоретичний аналіз. — Стаття.

У статті досліджується правова категорія «юридична гарантія», поряд із загальним вченням про гарантії та їх характерні особливості. Зроблено висновок, що цивільно-правові гарантії не є якісно новим утворенням в системі права, але враховуючи проблеми, які існують навколо дуальності права — його об'єктивної та суб'єктивної сутності — цивільно-правові гарантії, повинні розглядатися як правові умови.

Ключові слова: категорія «юридична гарантія», цивільно-правові гарантії, загальнотеоретичний аналіз.

АННОТАЦИЯ

Крисань Т.Е. Теоретико-правовая характеристика категории «юридическая гарантия»: общетеоретический анализ. — Статья.

В статье исследуется правовая категория «юридическая гарантия», наряду с общим учением о гарантиях и их характерные особенности. Сделан вывод, что гражданско-правовые гарантии не является качественно новым образованием в системе права, но учитывая проблемы, которые существуют вокруг дуальности права — его объективной и субъективной сущности — гражданско-правовые гарантии, должны рассматриваться как правовые условия.

Ключевые слова: категория «юридическая гарантия», гражданско-правовые гарантии, общетеоретический анализ.

SUMMARY

Krysan T.E. Theoretical and legal description of the category of «legal guarantee»: general analysis. — Article.

The article examines the legal category of «legal guarantee», along with the general doctrine of guarantees and their characteristics. It is concluded that civil Warrant is qualitatively new formation in the law, but given the problems that exist around the duality of law — its objective and subjective nature — Civil guarantees should be considered as legal terms.

Keywords: category «legal guarantee» civil guarantees, general analysis.